

ปัจจัยที่สนับสนุนความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศไทย

ปัญญา จันทโคต¹

กุลธิดา ท้วมสุข²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเพื่อพัฒนาตัวแบบศูนย์เรียนรู้ชุมชนสำหรับประเทศไทย ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิจากผู้ดูแลหรือรับผิดชอบศูนย์เรียนรู้ชุมชนทั้งที่อยู่ภายใต้การสนับสนุนของกรมการพัฒนาชุมชน และที่อยู่ภายใต้สังกัดของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลจากการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศไทยมีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยทั้งสองมีผลต่อความสำเร็จในระดับมาก สูงสุดเป็นปัจจัยภายใน ค่าเฉลี่ย 3.76 และรองลงมาเป็นปัจจัยภายนอก ค่าเฉลี่ย 3.65 เมื่อพิจารณารายละเอียดของแต่ละปัจจัย พบว่าปัจจัยภายในศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่มีผลต่อความสำเร็จเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยได้แก่ ปัจจัยด้านอาคารสถานที่ โครงสร้างและการบริหาร บุคลากร กิจกรรมและบริการ ทรัพยากรสารสนเทศและความรู้ สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ งบประมาณ ส่วนปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน เรียงตามลำดับดังนี้ ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน คนในชุมชน และหน่วยงานภายนอก

คำสำคัญ: ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การประเมินโครงการ ปัจจัยความสำเร็จ

---

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² D.A. (Library and Information Science), รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาสารสนเทศและการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Factors Supporting the Success of Community Learning Centers in Thailand

Panya Janthakot¹
Kulthida Tuamsuk²

ABSTRACT

This article aims at investigating the factors that affecting the success of community learning centers (CLC) in Thailand which is a part of the research on development of CLC model in Thailand. The research was conducted by using a survey method. Data was collected by using the questionnaire sending to the manager of CLC in Thailand which have been selected by the stratified random sampling method, and then analyzed by using means and standard deviation. The findings revealed that internal factors have had impact on the success of CLC at high level, and external factors were the next. Regarding the details of each factors found that the internal success factors ranked by the order of mean scores were building, structure and administration, personnel, activities and services, information and knowledge resources, learning support resources, and budget. While the external success factors ranked by the order of mean scores were community leader, people in the community, and the external organizations.

Keywords: Community Learning Centre, Project evaluation, Key success factors

---

¹Phd (Candidate) in Information Studies, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

²D.A. (Library and Information Science), Associate Professor, Department of Information and Communication, Faculty of Humanities and Social Science, Khon Kaen University

บทนำ

การศึกษาเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยให้บุคคลมีการปรับตัวเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วในสังคมยุคปัจจุบัน การรู้จักแสวงหาความรู้ สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประยุกต์ใช้และสร้างความรู้ใหม่ การสื่อสารและใช้เทคโนโลยี การใช้และสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ล้วนต้องอาศัยการศึกษาหาความรู้หรือการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่ขาดไม่ได้ในการมีส่วนร่วมในสังคมและเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ 21 (“กรอบปฏิบัติการตากร์,” 2543)

จากการศึกษาด้านการพัฒนาของประเทศไทยในปีพ.ศ.2541 พบว่าประชากรเกือบ 8 ล้านคนมีความเป็นอยู่ที่ยากจน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ไร้การศึกษาหรือมีการศึกษาน้อย และการด้อยการศึกษาเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อภาวะทางเศรษฐกิจของผู้ยากไร้ในสังคมไทย (UNESCO, 2002) การให้การศึกษาจึงเป็นกลยุทธ์หลักที่ใช้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งนอกจากการศึกษาในระบบแล้วศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการสร้างโอกาสด้านการศึกษา รวมทั้งให้เพิ่มบริการสารสนเทศ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ศูนย์เรียนรู้ชุมชนจึงเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นศูนย์เรียนรู้ของประชาชนที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2551)

หน่วยงานภาครัฐต่างตระหนักถึงความสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ดังเห็นได้จากการผลักดันนโยบายต่างๆ และมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบดำเนินการ เช่น กรมการพัฒนาพัฒนาชุมชนซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน ในปีพ.ศ.2551 ได้มีการผลักดันให้เกิดกระแส “ระเบียบวาระแห่งชุมชน” เพื่อเร่งให้เกิดการสร้างเสริมพลังชุมชนโดยการส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดทำแผนชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน ซึ่งการจัดทำแผนจำเป็นต้องใช้ข้อมูลชุมชนเพื่อประกอบการจัดทำแผน จึงมีการสนับสนุนให้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนขึ้น เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลชุมชนอย่างครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน เป็นแหล่งข่าวสารความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน เป็นแหล่งการจัดการความรู้ เพื่อเป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการให้คำแนะนำปรึกษาต่างๆ รวมทั้งการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ที่สนใจ อันจะเป็นประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2551) ปัจจุบันมีศูนย์เรียนรู้ชุมชนภายใต้การสนับสนุนของกรมการพัฒนาชุมชนอยู่ทั้งสิ้น 904 แห่ง ใน 76 จังหวัด (กรมการพัฒนาชุมชน, 2555) ส่วนกระทรวงศึกษาธิการได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนขึ้นโดยใช้ชื่อว่า “ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน” เพื่อเป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชน เพื่อสร้างโอกาสในการเรียนรู้อบรมถ่ายทอด และเป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยาการ ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน (“ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พ.ศ. 2552,” 2552) โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ของชุมชน สร้างโอกาสและให้บริการการเรียนรู้ที่หลากหลาย ปัจจุบันมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนจำนวนทั้งสิ้น 7,347 แห่ง

องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติซึ่งเป็นหน่วยงานระดับนานาชาติก็ได้เล็งเห็นความสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชน จึงได้สนับสนุนโครงการ Community Learning Center (CLC) ขึ้นเพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนโครงการ APPEAL Program (Asia- Pacific Program of Education for All) และกระจายไปยังประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชียและแปซิฟิกกว่า 24 ประเทศ จากการศึกษาการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ในประเทศเหล่านี้พบว่า มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป เช่น Reading center หรือ Gonakendras ในประเทศบังคลาเทศ Continuing education center ในประเทศอินเดีย การบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก แต่โดยสรุปแล้วการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนมีจุดมุ่งหมายในการเสริมสร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ทุกคนในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งและให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต และเพื่อพัฒนาชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน หน้าที่หลักของศูนย์เรียนรู้ชุมชนมี 4 ประการคือ 1) ให้การศึกษาและฝึกอบรม 2) ให้บริการสารสนเทศชุมชนและทรัพยากรสารสนเทศ 3) จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน และ 4) สร้างความร่วมมือและเครือข่ายในการดำเนินงาน ตัวอย่างกิจกรรมที่จัด เช่น การส่งเสริมการรู้หนังสือ ห้องสมุดและมุมหนังสือ กิจกรรมสร้างรายได้ วิสาหกิจชุมชน การอบรมทักษะคอมพิวเตอร์ สุขภาพและอนามัย กิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม กีฬาและนันทนาการ เป็นต้น (UNESCO, 2003)

การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนควรคำนึงถึงความสำเร็จและความยั่งยืนในระยะยาว องค์การยูเนสโกเสนอแนะว่าการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในช่วงของการเริ่มต้นจำเป็นจะต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก นอกจากนี้เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างยั่งยืนควรสร้างความร่วมมือในการดำเนินงานกับภาคส่วนต่างๆ การมีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนจากชุมชน และความรู้สึกเป็นเจ้าของ (UNESCO, 2003.) นอกจากนี้ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่มีประสิทธิภาพและ มีการบริหารจัดการที่ดีควรมีลักษณะสำคัญได้แก่ เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมสำคัญ(ยุทธศาสตร์) ของชุมชน เป็นสถานที่ที่ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ ชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารจัดการโดยคนในชุมชน เป็นที่ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ เป็นที่ที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน จัดกิจกรรมโดยคำนึงถึงความต้องการของแต่ละบุคคลและชุมชน จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ สร้างโอกาสการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน จัดกิจกรรมสม่ำเสมอมีความยืดหยุ่นและประหยัดค่าใช้จ่าย มีบุคลากร(อำนวยการ)ที่มีคุณวุฒิเหมาะสม มีทรัพยากรการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีงบประมาณประจำที่เพียงพอ มีการสนับสนุนจากชุมชนอย่างเข้มแข็ง มีเครือข่ายความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ จัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย จัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อผสม จัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีที่หลากหลาย ใช้กลุ่มหรือภาคส่วนที่หลากหลายร่วมในการจัดกิจกรรม มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาคน มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาชุมชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาประเทศ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาโลกและสร้างสันติภาพใช้วิธี ((UNESCO, 1995)

จากการศึกษาการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศไทย พบว่า มีหน่วยงานหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดตั้งศูนย์ เช่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการพัฒนา

ชุมชน เป็นต้น อย่างไรก็ตามการดำเนินงานที่ผ่านมา มีทั้งที่ประสบผลสำเร็จ และมีทั้งที่ต้องยุติการดำเนินงาน ถูกทอดทิ้ง หรือปรับเปลี่ยนไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นแทน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2551) จากการศึกษาการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนพบว่า มีปัจจัยสนับสนุนหรือมีผลต่อความสำเร็จ 14 ปัจจัย (Srisawang Leowarin, 2010) ซึ่งได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชน การดำเนินกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้หลากหลายกลุ่ม โดยกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่จัดขึ้นต้องอยู่บนพื้นฐานความต้องการของคนในชุมชน เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต เช่น เป็นกิจกรรมที่เพิ่มรายได้ ฝึกทักษะชีวิต หรือการพัฒนาชุมชน เป็นต้น บุคลากรของศูนย์เรียนรู้ชุมชนมีทักษะในการสอน การได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากภาครัฐ ซึ่งงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรควรมีความเพียงพอต่อการจัดกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการโดยผู้นำและคณะกรรมการชุมชน การมีทรัพยากรการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ที่เพียงพอ ทำเลที่ตั้งของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ควรจัดตั้งในบริเวณที่ผู้ใช้ทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้ง่าย มีผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ มีเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินงาน การบริหารจัดการศูนย์ฯ มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ตระหนักถึงและให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการสร้างแรงจูงใจ เช่น การไปเรียนรู้หรือทัศนศึกษากลุ่มที่ประสบผลสำเร็จในการสร้างรายได้ หรือลดรายจ่ายในการดำเนินชีวิต มีการควบคุมและติดตามผลการดำเนินกิจกรรมที่จัดขึ้น

จากรายงานผลการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกทั้ง 7 ประเทศ ซึ่งได้แก่ คาซัคสถาน ไทย เนปาล บังคลาเทศ ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย พบว่าทั้งใน 7 ประเทศและทั่วทั้งภูมิภาค ปัจจัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของศูนย์เรียนรู้ (UNESCO, 2008) ในประเทศประเทศคาซัคสถาน การมีส่วนร่วมของประชาชน มีทั้งในด้านการให้บริการ การกำหนดเป้าหมายและนโยบาย การสรรหางบประมาณ การดำเนินโครงการ และการแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาในประเทศไทยที่พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (UNESCO, 2011) ช่วยให้ได้รับการสนับสนุน มีความมุ่งมั่นทุ่มเท และเสียสละเวลาให้กับศูนย์ฯ ทำให้โครงการต่างๆ ที่จัดขึ้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากไม่ต้องใช้เวลาในการชักจูงคนเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้สามารถมุ่งความสนใจไปยังงานที่สำคัญอื่นๆ (Zolfaghari, Sabran, & Zolfaghari, 2009)

ส่วนการมีโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม เช่น มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ มีที่ปรึกษา และการมีระเบียบข้อบังคับของศูนย์ เป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนให้การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านดินเป็ด ตำบลลำภี อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา ประสบความสำเร็จ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2552) นอกจากนี้จากการศึกษาการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศอินโดนีเซียพบว่า ความสำเร็จหรือความยั่งยืนของศูนย์เรียนรู้นั้นขึ้นอยู่กับโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการนั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อชุมชน (UNESCO, 2008) ซึ่งเทียบเคียงได้กับผลการศึกษาจากประเทศไทยที่พบว่า ชุมชนมักเข้าร่วมในกิจกรรมการฝึกอาชีพที่ช่วยเพิ่มรายได้ของครอบครัว (UNESCO, 2008)

จากการศึกษาปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ตลอดจนปัจจัยที่สนับสนุนให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จพบว่ามีหลายปัจจัย และแต่ละแห่งมีปัจจัยสนับสนุนที่มีทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในบริบทของประเทศไทยที่ศึกษาอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทั้งประเทศ เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน และตระหนักถึง ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย หรือวางแผนการดำเนินงาน การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศไทย โดยสังเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จจากรายงานการศึกษาผลการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศต่างๆ รวมทั้งการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศไทย และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสอบถามผู้ดูแลรับผิดชอบศูนย์เรียนรู้ชุมชนทั่วประเทศ

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในการวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ประชากรของการวิจัยคือศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่ครบ 4 ประการคือ 1) ให้การศึกษาและฝึกอบรม 2) ให้บริการสารสนเทศ ความรู้สารสนเทศชุมชน 3) จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน และ 4) จัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งจากการศึกษาการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศไทย พบว่ามีศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่อยู่ในเกณฑ์ดังกล่าว 2 ประเภทคือ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนภายใต้การสนับสนุนของกรมการพัฒนาชุมชนจำนวน 904 แห่ง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนภายใต้สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจำนวน 7,347 แห่ง รวมเป็น 8,251 แห่ง กลุ่มตัวอย่างคือ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนจำนวน 537 แห่ง ทั้งที่อยู่ภายใต้การสนับสนุนของกรมการพัฒนาชุมชน และที่อยู่ภายใต้สังกัดของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified random sampling) โดยแบ่งออกเป็น 2 ชั้นภูมิคือ ชั้นภูมิที่ 1 ศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนตัวอย่างระดับจังหวัด 155 ศูนย์ จำแนกเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตัวอย่างระดับจังหวัดจำนวน 77 ศูนย์ และศูนย์เรียนรู้ชุมชนตัวอย่างระดับจังหวัดจำนวน 78 ศูนย์ ชั้นภูมิที่ 2 คือศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่ไม่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนตัวอย่างระดับจังหวัดซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 382 ศูนย์ ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster sampling) และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม ที่สร้างขึ้นเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ และคำถามปลายเปิด แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 4 ตอนได้แก่ 1) องค์กรประกอบด้านการบริหาร 2) การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน 3) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน และ 4) ข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามดังกล่าวไปทดลองกับศูนย์เรียนรู้ชุมชนและศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจังหวัดนครปฐมจำนวน 30 แห่ง เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-coefficient) ของ Cronbach และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของ

แบบสอบถามทั้งฉบับ โดยได้ค่าความเชื่อมั่น 0.97 ซึ่งถือได้ว่าเป็นแบบสอบถามที่มีคุณภาพ (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2551)

ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างทางไปรษณีย์ และได้รับกลับคืนจำนวน 406 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 75.61 จากนั้นนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยโดยจำแนกปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็น 2 ด้าน คือ 1) ปัจจัยภายในศูนย์เรียนรู้ชุมชน และ 2) ปัจจัยภายนอกศูนย์เรียนรู้ชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนพบว่า ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในระดับมาก ค่าเฉลี่ย $\bar{X}=3.76$ และ $\bar{X}=3.65$ ตามลำดับเมื่อพิจารณารายละเอียดของแต่ละปัจจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **ปัจจัยภายในศูนย์เรียนรู้ชุมชน** ประกอบด้วยปัจจัยย่อย 7 รายการ ได้แก่ โครงสร้างและการบริหาร บุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ ทรัพยากรสารสนเทศและความรู้ และกิจกรรมและบริการ ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ อยู่ในระดับมาก ทุกปัจจัย ยกเว้น ปัจจัยด้านงบประมาณ และปัจจัยด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ที่มีผลอยู่ในระดับปานกลาง โดยปัจจัยภายในที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมากได้แก่ อาคารสถานที่ ($\bar{X}=4.08$) รองลงมา คือ โครงสร้างและการบริหาร ($\bar{X}=3.97$) และบุคลากร ($\bar{X}=3.96$) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของแต่ละปัจจัยตามลำดับค่าเฉลี่ย ผลมีดังต่อไปนี้

1.1. ปัจจัยด้านอาคารสถานที่ ประกอบด้วย ปัจจัยย่อย จำนวน 6 รายการ ได้แก่ สถานที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่คนในชุมชนเข้าถึงได้สะดวก มีอาคารเป็นเอกเทศ การออกแบบอาคารที่คำนึงถึงความยั่งยืนและการขยายตัวในอนาคต อาคารมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพชุมชน การมีพื้นที่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมและบริการ และการมีบรรยากาศที่ร่มรื่นสะอาดและปลอดภัย ผลจากการศึกษาพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้ง 6 รายการโดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตั้งอยู่ในบริเวณที่คนในชุมชนเข้าถึงได้สะดวก ($\bar{X}=4.35$)

1.2. ปัจจัยด้านโครงสร้างและการบริหาร ประกอบด้วย ปัจจัยย่อย จำนวน 9 รายการได้แก่มีการวางแผนการดำเนินงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว มีการวัดและประเมินผลการดำเนินงาน มีการสื่อสารและประชาสัมพันธ์โดยใช้สื่อที่หลากหลาย มีการบริหารงานในรูปของคณะกรรมการ คณะกรรมการคัดเลือกมาจากคนในชุมชน คณะกรรมการมีวาระการดำรงตำแหน่ง คณะกรรมการมีจำนวนที่เหมาะสม คณะกรรมการมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของศูนย์เรียนรู้ชุมชน และมีภาคีเครือข่ายการพัฒนาให้คำแนะนำปรึกษา ผลจากการศึกษาพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้ง 9 รายการโดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ คณะกรรมการคัดเลือกมาจากคนในชุมชน ($\bar{X}=4.23$) รองลงมา มีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ มีการวางแผนการดำเนินงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว ($\bar{X}=4.06$) และภาคีเครือข่ายการพัฒนาให้คำแนะนำปรึกษา ($\bar{X}=4.05$)

ปัจจัยด้านบุคลากร ประกอบด้วย ปัจจัยย่อย จำนวน 10 รายการ ได้แก่ มีบุคลากรประจำที่ทำงานเต็มเวลา มีคุณวุฒิการศึกษาด้านการจัดการศึกษานอกโรงเรียน มีคุณวุฒิการศึกษาด้านการจัดการสารสนเทศและความรู้ มีคุณวุฒิการศึกษาด้านการพัฒนาชุมชน มีความสามารถในการจัดการ มีมนุษยสัมพันธ์และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ความสามารถในการประสานงาน มีจิตบริการ เป็นผู้ที่ชุมชนรู้จักและให้ความไว้วางใจ และมีอาสาสมัครช่วยงาน ผลจากการศึกษาพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 10 รายการโดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ เป็นผู้ ที่ชุมชนรู้จักและให้ความไว้วางใจ ($\bar{X}=4.29$) รองลงมาคือ มีมนุษยสัมพันธ์และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ($\bar{X}=4.27$)

1.3. ปัจจัยด้านกิจกรรมและบริการ ประกอบด้วยปัจจัยย่อยจำนวน 3 รายการ ได้แก่ การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน และกิจกรรมที่จัดเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน ผลจากการศึกษาพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 3 รายการโดยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ($\bar{X}=3.97$) รองลงมาคือ กิจกรรมที่จัดเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน ($\bar{X}=3.81$)

1.4. ปัจจัยด้านทรัพยากรสารสนเทศและความรู้ ประกอบด้วยปัจจัย จำนวน 5 รายการ ได้แก่ การมีสารสนเทศและความรู้ต่างๆที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ การมีฐานข้อมูลชุมชนที่เป็นปัจจุบัน การมีองค์ความรู้ชุมชนที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร การมีแผนที่แสดงจุดเรียนรู้ในชุมชน และการมีทะเบียนปราชญ์หรือภูมิปัญญาชาวบ้านตลอดจนผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ในชุมชน ผลจากการศึกษาพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 รายการโดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การมีฐานข้อมูลชุมชนที่เป็นปัจจุบัน ($\bar{X}=3.81$) รองลงมามีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันคือ การมีสารสนเทศและความรู้ต่างๆที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ ($\bar{X}=3.71$) และการมีทะเบียนปราชญ์หรือภูมิปัญญาชาวบ้านตลอดจนผู้เชี่ยวชาญต่างๆในชุมชน ($\bar{X}=3.70$)

1.5. ปัจจัยด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ ประกอบด้วยปัจจัยย่อยจำนวน 3 รายการ ได้แก่ การมีวัสดุครุภัณฑ์สนับสนุนการจัดกิจกรรมต่างๆอย่างเพียงพอต่อการใช้สอย การมีสื่อเรียนรู้ต่างที่สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการมีเทคโนโลยีต่างๆใช้ในศูนย์เรียนรู้ ผลจากการศึกษาพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 3 รายการโดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การมีวัสดุครุภัณฑ์สนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเพียงพอต่อการใช้สอย ($\bar{X}=3.49$) รองลงมาคือ การมีสื่อเรียนรู้ต่าง ๆ ที่สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X}=3.45$)

1.6. ปัจจัยด้านงบประมาณ ประกอบด้วยปัจจัยย่อยจำนวน 2 รายการได้แก่ การได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐอย่างสม่ำเสมอ และการได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณหรือสิ่งอื่น ๆ จากชุมชน ผลจากการศึกษาพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 2 รายการ คือ การได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X}=3.41$) รองลงมาคือ การได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณหรือสิ่งอื่นๆจากชุมชน ($\bar{X}=3.28$)

2. ปัจจัยภายนอกศูนย์เรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยย่อย 3 รายการ ได้แก่ ผู้นำชุมชน คนในชุมชน และหน่วยงานภายนอก ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยภายนอกที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมากที่สุดได้แก่ ผู้นำชุมชน ($\bar{X}=3.86$) รองลงมาในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน คือ คนในชุมชน ($\bar{X}=3.65$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของแต่ละปัจจัยตามลำดับค่าเฉลี่ย ผลมีดังต่อไปนี้

2.1 ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยย่อย 3 รายการ ได้แก่ ผู้นำให้ความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของศูนย์ฯ ผู้นำมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดตั้งศูนย์ฯ และผู้นำให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและอื่นๆ ผลจากการศึกษาพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 3 รายการโดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ผู้นำมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดตั้งศูนย์ ($\bar{X}=4.02$) รองลงมาคือ ผู้นำให้ความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของศูนย์ฯ ($\bar{X}=3.99$)

2.2 ปัจจัยด้านคนในชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยย่อย 2 รายการ ได้แก่ คนในชุมชนให้ความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของศูนย์ฯ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดตั้งศูนย์ฯ และคนในชุมชนให้การสนับสนุน ผลจากการศึกษาพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 2 รายการในระดับปานกลาง 1 รายการโดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมากที่สุดได้แก่ คนในชุมชนให้ความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของศูนย์ฯ ($\bar{X}=3.88$) รองลงมาคือ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดตั้งศูนย์ฯ ($\bar{X}=3.75$)

2.3 ปัจจัยด้านหน่วยงานภายนอก ประกอบด้วยปัจจัยย่อย 5 รายการ ได้แก่ ภาครัฐการพัฒนาให้การสนับสนุน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุน หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน หน่วยงานภาครัฐมีนโยบายที่สนับสนุนการดำเนินงาน และองค์กรระหว่างประเทศส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ตลอดจนประสบการณ์ในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ผลจากการศึกษาพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 4 รายการ และระดับปานกลาง 1 รายการโดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมากที่สุดได้แก่ หน่วยงานภาครัฐมีนโยบายที่สนับสนุนการดำเนินงาน ($\bar{X}=3.60$) รองลงมาคือ ภาครัฐการพัฒนาให้การสนับสนุน ($\bar{X}=3.58$) เป็นที่น่าสังเกตว่าจากการสัมภาษณ์เชิงลึกศูนย์เรียนรู้แห่งหนึ่ง ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านหน่วยงานภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ มากกว่าปัจจัยด้านงบประมาณ แม้ว่างบประมาณจะได้รับจากหน่วยงานต้นสังกัดคือสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดในด้านบุคลากรที่ต้องรับผิดชอบทั้งด้านการบริหารจัดการศูนย์ งานธุรการ การติดต่อประสานงาน การจัดการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นวิทยากรบทบาทหน้าที่ต่างๆเหล่านี้ทำให้การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทำได้ไม่เต็มที่ แต่การได้รับความร่วมมือจากภาคีที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาซึ่งมีความพร้อมทั้งด้านงบประมาณความรู้ความสามารถของบุคลากรและแรงงานต่าง ๆ เมื่อร่วมมือกันจัดกิจกรรมแล้วพบว่าสามารถบรรลุเป้าหมายได้ดีกว่า อีกทั้งยังสามารถต่อยอดหรือจัดกิจกรรมต่อเนื่องได้ ด้วยเหตุนี้จึงให้ความสำคัญกับภาคีเครือข่ายมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ดูแลศูนย์เรียนรู้ชุมชนอีกแห่งหนึ่ง ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าบุคลากรผู้ดูแลศูนย์ส่วนใหญ่มีเพียงคนเดียวซึ่งต้องรับผิดชอบทั้งด้านการบริหารจัดการ การสำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งช่วยงานต่าง ๆ ของต้นสังกัด ดังนั้นคนเพียงคนเดียวไม่อาจทำได้ครอบคลุมทุกด้าน ต้องอาศัยเครือข่ายต่างๆ หากหน่วยงานอื่นมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายกัน หรือมีเป้าหมายเดียวกันก็สามารถร่วมกันจัดได้ ตัวอย่างเช่น การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต เช่น การขับชี่ปลอดภัยและเคารพกฎจราจร ต้องขอความร่วมมือจากขนส่งจังหวัดในการจัดบุคลากรมาบรรยายให้ความรู้ พร้อมทั้งจัดสอบใบขับชี่ เป็นต้น

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนสามารถจำแนกเป็น 2 กลุ่มคือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ อยู่ในระดับมากทุกปัจจัย ยกเว้น ปัจจัยด้านงบประมาณ และปัจจัยด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ที่มีผลอยู่ในระดับปานกลาง โดยปัจจัยภายในที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมากได้แก่ อาคารสถานที่ โครงสร้างและการบริหาร และบุคลากร ตามลำดับ สำหรับปัจจัยด้านอาคารสถานที่พบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตั้งอยู่ในบริเวณที่คนในชุมชนเข้าถึงได้สะดวก ซึ่งเป็นไปตามที่ UNESCO ได้เสนอแนะไว้ว่าการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้มีประสิทธิภาพนั้น ศูนย์จะต้องจัดตั้งในบริเวณที่เหมาะสมซึ่งเด็กและผู้ใหญ่สามารถเข้าไปเรียนรู้ได้ (UNESCO, 1995) รองลงมาคือ การมีบรรยากาศที่ร่มรื่นสะอาดและปลอดภัย ซึ่งเป็นไปตามข้อเสนอแนะในคู่มือการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน ที่ได้ให้คำแนะนำว่าศูนย์เรียนรู้ที่มีการบริหารที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (UNESCO, 1995)

ส่วนผลจากการศึกษาปัจจัยด้านโครงสร้างและการบริหาร พบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ คณะกรรมการคัดเลือกมาจากคนในชุมชน มีการวางแผนการดำเนินงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว และภาคีเครือข่ายการพัฒนาให้คำแนะนำปรึกษา ตามลำดับ

สำหรับปัจจัยด้านบุคลากร ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ เป็นผู้ที่ชุมชนรู้จักและให้ความไว้วางใจ รองลงมาคือ มีมนุษยสัมพันธ์และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

ส่วนปัจจัยภายนอกศูนย์เรียนรู้ชุมชน ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยภายนอกที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมากได้แก่ ผู้นำชุมชน รองลงมาในระดับมากเช่นเดียวกัน คือ คนในชุมชน โดยปัจจัยด้านผู้นำชุมชนพบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ผู้นำมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดตั้งศูนย์ รองลงมาคือ ผู้นำให้ความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของศูนย์ฯ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของศรีสว่าง เลี้ยววาริณ (Srisawang Leowarin, 2010) ซึ่งได้เสนอแนะว่า เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนประสบความสำเร็จบุคลากรของศูนย์ฯ จะต้องแสวงหาความร่วมมือจากผู้นำที่ชุมชนให้ความไว้วางใจ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมต่างๆ

สำหรับปัจจัยภายนอกด้านคนในชุมชน ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากได้แก่ คนในชุมชนให้ความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของศูนย์ฯ รองลงมาคือ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดตั้งศูนย์ฯ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ UNESCO ที่ได้ให้คำแนะนำว่าศูนย์เรียนรู้ที่มีการบริหารที่มีประสิทธิภาพจะต้องให้คนในชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศูนย์ (UNESCO, 1995) และจากการศึกษาของศรีสว่าง เลี้ยววาริณซึ่งได้เสนอว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนมีความยั่งยืนคือ การมีส่วนร่วมของชุมชน (Srisawang Leowarin, 2010)

บทสรุป

หน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานได้ตระหนักถึงความสำคัญและส่งเสริมให้ชุมชนจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนขึ้น เพื่อเป็นแหล่งที่รวบรวมข้อมูลชุมชน เป็นแหล่งข่าวสารความรู้ หรือเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในระบบและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ตลอดจนเป็นเวทีถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน ซึ่งในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อให้ประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืนในระยะยาวนั้นควรคำนึงถึงปัจจัยสำคัญซึ่งมีส่วนช่วยสนับสนุนความสำเร็จมีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก สำหรับปัจจัยภายในที่สนับสนุนความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศไทยนั้นได้แก่ การจัดตั้งศูนย์ในบริเวณที่เข้าถึงได้สะดวก มีบรรยากาศร่มรื่นและปลอดภัย มีคณะกรรมการที่คัดเลือกมาจากคนในชุมชน มีภาคีเครือข่ายการพัฒนา ผู้นำแนะนำปรึกษา มีบุคลากรที่คนในชุมชนให้ความไว้วางใจ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ผู้นำและคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดตั้งและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ ภาครัฐมีนโยบายที่สนับสนุนการดำเนินงาน และการมีภาคีเครือข่ายการพัฒนาให้การสนับสนุนในการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นควรคำนึงถึงปัจจัยสำคัญซึ่งส่งผลถึงความสำเร็จในการดำเนินงาน โดยการบริหารงานในรูปของคณะกรรมการซึ่งคัดเลือกมาจากคนในชุมชน มีการวางแผนการดำเนินงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว ศูนย์เรียนรู้ชุมชนควรจัดตั้งอยู่ในบริเวณที่คนในชุมชนเข้าถึงได้สะดวก จัดบรรยากาศให้มีความร่มรื่น สะอาด และปลอดภัย บุคลากรประจำศูนย์เรียนรู้ชุมชนควรเป็นผู้ที่ชุมชนรู้จักและให้ความไว้วางใจ มีมนุษยสัมพันธ์ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีการจัดหาวัสดุ ครุภัณฑ์สนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเพียงพอต่อการใช้สอย และมีสื่อเรียนรู้ที่สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีงบประมาณและการสนับสนุนจากหลายแหล่ง ทั้งจากภาครัฐและการสนับสนุนของคนในชุมชน มีการพัฒนาหรือจัดหาทรัพยากรสารสนเทศและความรู้ของศูนย์ ทั้งมีการปรับปรุงฐานข้อมูลชุมชนให้เป็นปัจจุบันและจัดหาสารสนเทศและความรู้ต่าง ๆ ที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ มีการจัดบริการที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน หรือจัดกิจกรรมที่เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน มีการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การดำเนินงานผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้ผู้นำและคนในชุมชนตระหนักถึงและเล็งเห็นความสำคัญ ซึ่งจะส่งผลให้ได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆ อีกทั้งควรมีการแสวงหาความร่วมมือและเครือข่ายการพัฒนาต่างๆ ที่มีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อสร้างความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชน

ส่วนข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปอาจเพื่อพัฒนาตัวแบบศูนย์เรียนรู้ชุมชนโดยเน้นศึกษาจากความต้องการของชุมชนเป็นหลักซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาตัวแบบจากล่างสู่บน (Bottom-up approach) รวมทั้งอาจศึกษาปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน เนื่องจากการศึกษาปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจเป็นการมุ่งศึกษาโมเดลการวัด (Measurement model) โดยใช้ข้อมูลทางสถิติเป็นเครื่องมือระบุความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Variable) กับองค์ประกอบ (Factor) การวิจัยโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันจะเป็นการใช้สถิติเพื่อพิสูจน์ความถูกต้องของโมเดลการวัดซึ่งช่วยยืนยันความเหมาะสมของโมเดลยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2551). *คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชน ฉบับประชาชน*. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2555). *คู่มือวิทยากรในการขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณแบบ ปี 2556*. กรุงเทพฯ: สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.
- กรอบปฏิบัติการตากการ การศึกษาเพื่อปวงชน: การตอบสนองพันธกรณีร่วมของพวกเรา. (2543). สืบค้นจาก http://www.bic.moe.go.th/th/images/stories/UNESCO/EFA/Dakar_Framework_Thai.pdf
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2551). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พ.ศ. 2552. (2552, กรกฎาคม 20). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 126/ตอนพิเศษ 102 ง, หน้า 7.
- Srisawang Leowarin. (2010). Community learning centres in Thailand. *Adult Education and Development*, 74. Retrieved from http://www.iiz-dvv.de/index.php?article_id=1070&clang=1
- UNESCO. Asia and Pacific Regional Bureau for Education. (2002). *Community empowerment through community learning centres*. Bangkok: UNESCO Retrieved from http://unesco.org.pk/education/life/nfer_library/Reports/4-61.pdf
- UNESCO. Asia and Pacific Regional Bureau for Education. (2003). *CLC management handbook*. Bangkok: UNESCO.
- UNESCO. Asia and Pacific Regional Bureau for Education. (2008). *Community learning centre: Country report from Asia*. Bangkok: UNESCO. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001604/160492e.pdf>
- UNESCO. Asia and Pacific Regional Bureau for Education. (2011). *Sustainability of community learning centres: Community ownership and support*. Bangkok : UNESCO.
- UNESCO. Principal Regional Office for Asia and the Pacific. (1995). *APPEAL training materials for continuing education personnel (ATLP-CE) Vol. VIII: A manual for the development of learning centres*. Bangkok: UNESCO.
- Zolfaghari, Akbar, Sabran, M. S., and Zolfaghari, Azam. (2009, July). The factors contributing to the success of community learning centers program in rural community literacy development in the Islamic Republic of Iran: Case studies of two rural communities. *Asian Culture and History*, 1 (2), 103-107. doi: 10.5539/ach.v1n2p103